

REALITATEA AMBIENTALĂ, VORBITORUL CULT AL LIMBII ȘI EDUCAȚIA LINGVISTICĂ

Doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar **Tatiana CALLO**
Institutul de Științe ale Educației

ENVIRONMENTAL REALITY, THE LITERATE SPEAKER OF LANGUAGE AND LINGUISTIC EDUCATION

Summary. This article covers the formation of a literate speaker of language in report with the social, economical, cultural, personal environmental reality problematics. The student's linguistic competence is synthetically analyzed as being substantial in the process of linguistic education at school. The idea that it is the language which allows the speaker's correct understanding of the „world show” is formed, which, in turn, influences the subject whose speech does not depend only on the person, in this case, on the student, as the language owner. Also, some strategic ideas with referential status in the student's forming as a literary speaker of language are showed.

Keywords: environmental reality, literate speaker, linguistic education, linguistic competence, verbal behaviour, correctness, congruence, adequacy, language use.

Rezumat. În articol se tratează problematica formării vorbitorului cult al limbii în raport cu realitatea ambientală socială, economică, culturală, personală etc. Este abordată sintetic competența lingvistică a elevului, ca fiind substanțială în procesul educației lingvistice în școală. Se formulează ideea că anume limbajul permite vorbitorului înțelegerea corectă a „spectacolului lumii”. Acesta din urmă, la rândul său, influențează subiectul, a cărui vorbire nu este dependentă doar de persoană, în cazul dat elevul, ca purtător al ei. De asemenea, sunt expuse unele idei strategice cu statut de referențial în formarea elevului ca vorbitor cult al limbii.

Cuvinte-cheie: realitate ambientală, vorbitor cult, educație lingvistică, competență lingvistică, comportament verbal, corectitudine, congruență, adecvare, uzul limbii.

Nevoia ființei umane de *relații verbale de calitate* reclamă interacțiuni de calitate care nu se pot realiza decât între *persoane de calitate*. Altfel spus, ambientul sănătos generează persoane „sănătoase” verbal. Cultura ambientală formulează exigențe persoanelor la un nivel superior de interacțiune verbală. Limbajul, astfel, se plasează nu numai la nivel personal, nici la cel al interacțiunii verbale, ci și pe dimensiunea culturii comune, desemnată de mediul economic, social, administrativ, educațional, personal etc. Ca să poată interacționa, ființa umană învață limba, iar ca să poată atinge scopul, caută pe cei cu scopuri asemănătoare și învață împreună cum să facă acest lucru [1].

Printre tentativele noastre de a reîntoarce școala în domeniul lingvisticii ca postulat principal și condiție esențială a instaurării culturii vorbirii și a comunicării, cea mai importantă idee se conține în zicala „Vorba dulce mult aduce”, în varianta „Vorba *cultă* mult adună”, care poate să-și arate forța ei binefăcătoare pentru toată lumea și pentru orice mediu ambiental, deoarece prin vorbire cultă, civilizată, avem de câștigat cu toții: profesori, elevi, părinți, colegi, prieteni etc. Dezideratul școlii urmează să se substituie referențial în favoarea următoarei *formule*: Mediu ambiental sănătos verbal (masv) este egal (generează) cu o vorbire cultă (vc) și cu un comportament verbal să-

nătos (cvs), fapt ce conduce la eficientizarea educației lingvistice (eel), iar, în final, la eficientizarea educației ca fenomen socio-cultural (ee).

Pentru a întări valoarea de adevăr a afirmațiilor de mai sus, la prima vedere destul de clare și, totodată, destul de simple, fără a intra însă în prea multe detalii, vom merge pe ideea că raportul dintre vorbire și realitate este unul determinant, deoarece limba este considerată un mijloc adecvat de reprezentare a realității, reluând unele idei avansate, coerente limbajului, limbii, normei lingvistice, vorbirii, competenței lingvistice și celei verbale etc.

În acest context expozitiv, trebuie să remarcăm faptul că renumitul lingvist Eugen Coșeriu considera, pe drept cuvânt, că limba este prin esența sa una verbală, deoarece apare ca o activitate umană sub forma vorbirii, este o *energeia* în toate formele sale. Îndemnul „trebuie să evadăm din limbă în vorbire” [2] devine astăzi prioritar pentru educația lingvistică a elevilor în instituțiile școlare.

De aici reiese că, actualmente, vorbirii urmează să i se acorde un statut care să răstoarne tradiția lingvistică, *locuția* devenind un domeniu de interes în științele educației. Necesitatea unei lingvistici a vorbirii, așa cum o vedea E. Coșeriu, apare cu o mare stringență în educația lingvistică, deoarece în învățarea limbii

punctul de plecare trebuie să-l constituie *vorbirea*. Or, axarea pe formarea *competenței verbale* (Sprachkompetenz, *apud* E. Coșeriu) în procesul educației lingvistice este un obiectiv degajat direct din orientarea spre formare a unui vorbitor cult al limbii, nu doar a unui *utilizator parazit* al limbajului [3].

În altă ordine de idei, cele trei ipostaze ale competenței verbale, *competența elocuțională*, constituită din normele vorbirii în general care trimit la caracterul *coerent* al vorbirii, asigurând *congruența vorbirii* (a ști să vorbești în general), *competența idiomatice* care asigură *corectitudinea vorbirii* (a ști o limbă) și *competența expresivă* care privește gradul de *adecvare* a vorbirii la o anumită situație (a ști să construiești acte verbale), pot fi, așadar, antrenate în procesul educațional atunci când avem în obiectiv formarea vorbitorului cult al limbii. *Competența elocuțională* reflectă universalitatea unor „norme ale limbajului” care „se aplică la vorbirea în orice limbă” [4, p. 34]. Astfel, un enunț de tipul „Cele cinci continente sunt patru: Europa, Africa, Asia” este *incongruent*, deoarece nu ilustrează „cunoștința pe care o avem cu privire la lumea în care trăim” sau acordul cu normele generale ale gândirii. *Competența idiomatice* evidențiază specificitatea limbii istorice, adică a sistemului de tradiții ale vorbirii într-o comunitate. Competența idiomatice ține de *corectitudine*, de realizările normale într-o limbă [*ibidem*, p. 40]. *Competența expresivă* ține de *adecvare* și pune în lumină existența unor norme specifice pentru construirea unui anumit tip de vorbire [*ibidem*, p. 37].

Aceste trei categorii de competență lingvistică sunt cosubstanțiale în procesul educației lingvistice, deoarece potențarea posibilităților de care dispune elevul vorbitor și acțiunea constrângerilor gramaticale impuse acestuia aduc în prim-plan problematica efectelor formative, precum și importanța situației elevului într-o anumită circumstanță de vorbire. În termeni coșerieni, *adecvarea* poate suspenda atât *corectitudinea*, cât și *congruența*. La rândul ei, *corectitudinea* poate suspenda *congruența*. Cu alte cuvinte, la nivelul individual al vorbirii, *adecvarea* poate suspenda judecățile de nivel superior (*corectitudinea* și *congruența*) și poate favoriza apariția valorilor verbale individuale, în timp ce, la nivel idiomatice, *corectitudinea* poate suspenda *congruența*, favorizând specificul expresiv al unor norme ale limbii.

Prin urmare, competența expresivă, după cum afirmă E. Coșeriu, reprezintă acea cunoaștere (sau tehnică) ce se referă la „a vorbi în situații determinate și cu privire la anumite lucruri, cu anumiți interlocutori” [4, p. 36]. Adică, într-un fel se vorbește cu un copil, altfel ne adresăm unei femei sau unei persoane în vârstă etc. [5, p. 64-85].

Oricum, cele zece părți de vorbire sunt prea puține dacă le raportăm la larga diversitate sub care se prezintă existența, realitatea, lumea. Îndeosebi ușurința de a substantiva (substantivarea) și substantivitatea (ca numitor comun uniformizator, atât de atotcuprinzător) este foarte probabil că modelează (și deformează) *percepția realității*. Mai e de luat în seamă, după cum menționează Ion Coja, că aceste clase de cuvinte, ca și categoriile gramaticale cu care ele sunt solidare, s-au constituit în urmă cu milenii, iar criteriul pe baza cărora se constituie aceste clase (mulțimi) a reprezentat la vremea aceea un anumit nivel de inteligență și de înțelegere a lumii, mult diferit de nivelul de azi al înțelegerii noastre. Dacă luăm însă în considerare *nivelul mediu* al majorității vorbitorilor, adică al celor ce stabilesc în fapt soarta faptelor de limbă, și nu *nivelul elitelor*, putem să conchidem că această diferență de nivel intelectual (între limba moștenită din străbuni și vorbitorii ei de azi) nu este prea mare, drept care puțini sunt vorbitorii care resimt contradicția dintre concepția proprie despre lume și modelul idiomatice de înțelegere a lumii pe care și l-au însușit odată cu limba maternă [6].

Atât limbajul, aplecat asupra realității, cât și lingvistica, aplecată asupra limbajului, pentru a ordona mulțimea (infinită) de obiecte supuse interesului, operează la fel, aplică aceeași metodologie de aflare a adevărului, de conformare la realitate: *segmentarea și clasificarea*, segmentarea lumii (limbajului) în elemente, în unități și clasificarea, gruparea în clase a acestor elemente. Dacă examinăm evoluțiile din alte domenii, vom constata că științele naturii, care studiază științific realitatea, procedează după același model, al limbii. Ceea ce ar dovedi că **însăși cunoașterea științifică este structurată după modelul limbii**. Se produce combinarea și recombinația unităților lingvistice până se identifică un model care se regăsește și în realitatea non-lingvistică, în natură, dar mai ales în lumea artefactelor create de om. Și cuvântul „automobil” este un text, deoarece structura celor două „obiecte” prezintă asemănări izbitoare din punctul de vedere al dublei articulări, mai corect spus, al multiplei articulări. Facem astfel comparația între *vorbire* și *producția de unelte*, amândouă guvernate de principiul dublei (multiplei) articulări.

Stratificarea limbajului, atât de ingenioasă, a fost privită ca o dovadă de inteligență și creativitate. Nu este vorba însă de o soluție „originală”, ci de reflectarea (oglundirea, copierea, reproducerea) stratificării lumii, a realității, la care cunoașterea a avut acces din cele mai vechi timpuri, înainte ca omul să-și precizeze prin enunțuri explicite acest model, universul de organizare, de structurare.

Se vedește astfel, conchide cercetătorul, că limbajul reproduce (reflectă) structura lumii, integrându-se astfel în ea, în lume, ca o parte a lumii, idee la care subscriem totalmente, reieșind din tematica abordată aici investigațional. Așadar, principala valoare la care limbajul, iar prin limbaj aspiră și omul, este adecvarea la realitate. Indiferent de teoriile despre originea limbajului, luând aminte la imaginea prin care ni se înfățișează limbajul azi, putem spune că alcătuirea limbilor, modul lor de funcționare, are ca finalitate definitorie să le permită vorbitorilor un comentariu corect al „decorului” și al evenimentelor ce alcătuiesc, în jurul nostru, *spectacolul lumii*. Desigur, limbajul servește și altor scopuri, altor preocupări și impulsuri ce se referă la firea atât de complexă a ființei umane. Nu este deloc obligatoriu să le considerăm pe acestea secundare față de nevoia de a înțelege lumea, dar este sigur că nevoia de adevăr este cea care dă omului demnitatea sa de entitate deosebită de toate celelalte chipuri [apud 6].

Deducem că prin limbă orice persoană vorbește și cunoaște în același timp, într-un cuvânt, reflectă realitatea care îl înconjoară și îi preexistă. Prin vorbirea sa, el oferă o imagine mediatizată a acesteia. Actul de reflectare a realității este asimilabil unui proces de integrare a realității, de însușire practică a ei. Vorbirea, astfel, este dublu motivată, fiind *obiectivă* și *subiectivă* în același timp, întrucât realitatea precede vorbirea și aceasta, la rândul său, se realizează prin subiectul vorbitor. Dar, deoarece capacitatea verbală a subiectului este limitată de propria experiență cognitivă, ea însăși dependentă de *ontogeneză* (potențialul neurofiziologic al vorbitorului) și *filogeneză* (contextul lingvistic care îl formează ca vorbitor), am putea afirma că vorbitorul, intrând în contact cu realitatea, realizează doar o reflectare parțial obiectivă a acesteia. Limba, în aspect educațional, ca mijloc de vorbire, trebuie și ea considerată din perspectiva acestei duble motivații care reunește, la nivelul subiectului vorbitor, practica personală cu celelalte practici: socială, educațională, reflexivă, economică, culturală etc. Educația lingvistică, astfel, urmează să ia în considerare aceste particularități ținând seama de continuitatea dialectică dintre ontogeneză și filogeneză, de mutuala lor colaborare în momentul genezei verbale. După cum putem constata, realitatea este unul din factorii de bază capabili să furnizeze premise teoretico-practice pentru a putea susține ipoteza, conform căreia vorbitorul cult este o ipostază a limbii provenite dintr-un echilibru logogenetic.

Asimilarea subiectivă a realității devine, astfel, un factor determinant în formarea vorbitorului cult al limbii, manifestându-se prin raporturile între și în interiorul realității și subiectul vorbitor. Acceptând

această *ipoteză* ca fiind una esențială în educația lingvistică a elevului, trebuie să subliniem că relația dintre realitate și elevul vorbitor al limbii române, în cazul de față, este reprezentată de filiația evolutivă, manifestă în *influența directă* pe care o are realitatea asupra nivelului de vorbire al elevului. Scoaterea lui în afara ambientului înconjurător are drept efect faptul că aceasta (vorbirea) nu este definită ca o *realitate variabilă*, ci ca o entitate amalgam, dependentă doar de elev ca persoană purtătoare.

Este știut și acceptat faptul că orice tentativă verbală individuală are în vedere încă din premise, implicit sau explicit, o anumită imagine a realității. Datorită acestei situații, orice act verbal este, într-o măsură mai mare sau mai mică, o *aventură euristică*. Felul în care fiecare act de vorbire conlucrează cu realitatea depinde, până la un anumit punct, de un model verbal general, caracteristic pentru o anumită durată de timp. La rândul său, acest model este dependent de imaginea generală a realității.

În ce ne privește, aderăm la ideea celor care sunt convingși de existența unui strâns raport între vorbire și realitate, atribuindu-i celei dintâi un caracter mimetic (care imită).

Educația are pe parcursul evoluției sale mai multe momente de criză, însă fără ca acestea să poată anula fundamentele ei originare, care o fac să-și păstreze identitatea în timp. De aceea, pentru a putea pune corect în evidență ceea ce este important la un anumit timp și a identifica sensul profund al fenomenului dat, acesta trebuie analizat dintr-o perspectivă mai amplă. În contextul respectiv de referință, elevul vorbitor, ca de altfel orice subiect vorbitor, își păstrează poziția de releu în funcție de posibilitățile sale verbale, de intențiile sale și de presiunile pe care le exercită asupra sa contextul social din care face parte.

Astfel, în cadrul educației lingvistice, cu cele trei componente ale *competenței lingvistice* (elocutională, idiomătică, expresivă), dificultatea de a formula o *normă pentru vorbire* provine din faptul că limitele sale sunt mereu labile. Nu putem spune care sunt limitele normei verbale, pentru că de fiecare dată avem de-a face simultan cu mai multe norme. Diferitele nivele de limbaj reprezintă multitudinea normelor. Problema constă în a ști cum să fie identificată în această diversitate o medie care ar prezenta o *normă generală și obiectivă*, fără o reducere prea accentuată a fenomenului. În cazul dat, norma pentru elevul vorbitor poate fi considerată un compromis între *teoria uzului limbii* și *uzul limbii* ca atare. Ea nu mai este concepută ca un dat *ante rem*, ci ca o *medie de uz*, ca o *normă in re*. Norma verbală se „îmbogățește” astfel cu o *dimensiune afectivă*, admițând intervenția *factorilor de mediu* pentru

a o menține sau schimba. Norma pentru vorbire este deci, în viziune educațională, rezultatul dialecticii dintre teoria asupra limbii și uzul acestei limbi, acomodată într-un raport polarizat pentru o anumită perioadă de timp, în cazul nostru acest timp reflectând perioada necesară formării vorbitorului cult de limba română.

Limitele vorbirii mele semnifică limitele lumii mele, afirma și L. Wittgenstein [7], care a avut o revelație interesantă despre natura vorbirii. Povestea spune că în timp ce citea despre un caz juridic legat de un accident de mașină, pentru a ilustra elementele cazului a folosit mașini, drumuri și case în miniatură. Această aranjare a lucrurilor l-a dus pe L. Wittgenstein la revelația că motivul pentru care acest model funcționează este acela că fiecare element din aranjament – mașină, drum, casă etc. – corespundea ori indica un element din lumea reală. Nu era vorba despre corespondența dintre mașinile de jucărie și cele din lumea reală, ci de ceva mai general. Aranjarea obiectelor în miniatură corespundea aranjării lucrurilor în lumea reală. Astfel, Wittgenstein a ajuns la concluzia că *limbajul funcționează deoarece reprezintă o imagine a realității*. Acesta este motivul, a afirmat Wittgenstein, pentru care limbajul are înțeles și ne permite să afirmăm unele lucruri despre lumea în care trăim [8].

Alt exemplu spune că atunci când, în satira lui Swift, doi filosofi doresc să dezbată un subiect, ei trebuie să evite orice ambiguitate și inconsistență logică. Ei vin la locul dezbaterii purtând saci enormi. În loc să utilizeze cuvinte, primul filosof începe dezbateră scoțând un obiect din sacul său, pentru ca, în replică, al doilea filosof să scoată obiectul potrivit din sacul lui. Astfel nu este posibilă nicio ambiguitate ori confuzie – o carte este o carte, o cărămidă este o cărămidă, iar ambiguitățile inerente cuvintelor și limbajului sunt ocolite. Problema este că, în acest fel, cei doi filosofi nu prea au ce să discute. Dacă dorim să eliminăm confuziile, trebuie să folosim o *limbă pură*, una în care orice subtilitate ori adaos de înțeles trebuie să fie înlăturate, astfel încât fiecare cuvânt să fie folosit pentru un singur scop. În acest fel, limbajul devine foarte strict. Pe de altă parte, dacă dorim să discutăm cele mai profunde probleme ale vieții, atunci avem nevoie de limbajul uman cu toată bogăția acestuia și abilitatea de a exprima metafore și de a tolera ambiguitatea și paradoxul. Putem încerca să regularizăm și să restricționăm limbajul, dar imediat ce începem să vorbim, acesta scapă de sub control și își urmează calea sa.

Cartea lui Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus* [7], este una dintre cele mai reprezentative din istoria filosofiei, în care, cu afirmații scurte numerotate, autorul a separat ceea ce poate fi spus de ceea ce nu poate fi spus și, prin urmare, trebuie trecut sub

tăcere. Expresiile din carte stabilesc corespondența dintre limbaj și lume. Opera începe cu următoarea propoziție: „Lumea este tot ce se petrece”. Continuă folosind propoziții, subpropoziții și sub-subpropoziții, fiecare identificate riguros cu ajutorul numerelor, pentru a stabili ceea ce poate fi spus într-o manieră cât mai clară. Wittgenstein sugerează că problemele apar atunci când doi ori mai mulți oameni folosesc același cuvânt, dar cu sensuri puțin diferite. Dacă ei utilizează același termen, nu înseamnă în mod necesar că ei vorbesc despre același lucru. Fiecare va folosi cuvântul în moduri diferite și alipindu-l la diferite aspecte pe baza *asemănării familiale*. Pe de altă parte, dacă ei încep prin a defini termenul, apar alte probleme, pentru că modul în care *limbajul funcționează presupune că un cuvânt scapă mereu definiției sale pe măsură ce este folosit în contexte multiple*. Limbajul pur și simplu nu poate fi restrâns ori restricționat. Dar asta nu înseamnă că nu ar trebui să fim foarte atenți la ceea ce spunem și la modul în care limbajul este folosit în situații diferite [apud 8].

Niels Bohr îl completează pe Wittgenstein în ceea ce privește înțelegerea limbajului în multe feluri, dar în mod special prin remarcă sa conform căreia *suntem suspendați în limbaj* într-o asemenea măsură încât nu ne putem da seama unde este *sus* și unde este *jos*. Bohr a restrâns limitele *lumii*. Noi, ființele umane, suntem creaturi de o anumită dimensiune și cu vieți de o durată anume; limbajul nostru a evoluat pentru a reflecta aceste condiții. Suntem atât de profund prezenți în propriul limbaj, încât nici nu mai putem recunoaște că folosim concepte despre spațiu, timp și cauzalitate care aparțin lumii recepționate la o scară mare, specifică nouă.

În *Instinctul limbajului*, cartea de lingvistică a lui Steven Pinker, autorul arată o varietate de cazuri și experimente în care gândul uman este capabil să ocolească restricțiile limbajului. Dar, în fapt, sunt dovezi care indică faptul că modul în care percepem o anumită situație depinde de contextul în care este prezentată. Un aspect al acestui context este limbajul și astfel limbajul, percepția și modul de înțelegere a lumii sunt legate inexorabil [8].

În cunoștință de cauză, filologul român Rodica Zafiu [9] afirmă că în „distorsionarea” vorbirii școala are o vină evidentă, dar nu numai ea. Pentru că, uneori, o atitudine defetistă apare în rândul profesorilor care au impresia că materia predată nu mai folosește la nimic sau că nu-i mai ascultă nimeni. Dacă fiecare și-ar lua foarte în serios ce are de făcut și ar avea responsabilitatea lucrului bine făcut, probabil că ar trebui în primul rând să găsească căile de a se adapta la situația actuală. Tinerii au nevoie de un învățământ

extrem de creativ, flexibil, care să *compenseze tocmai ceea ce pierde în societatea actuală*. Dacă ei scriu toată ziua mesaje, trimit SMS-uri sau participă la jocuri în Internet, atunci profesorii urmează să-i învețe că există și un alt mod de a comunica decât acesta, că în alte situații ei trebuie să știe să construiască un text legat, că trebuie să argumenteze și să fie foarte atenți la formă, că trebuie să pună virgulele corect. Nu e nimic pierdut, doar se va insista mai mult pentru a compensa ceea ce se întâmplă în acest haos.

De multe ori, noi atribuim cuvintelor niște sensuri deduse din context. Dar astăzi chiar nu mai ai nicio scuză să nu verifici sensul cuvintelor. Normal ar fi ca toată lumea să aibă grija de a căuta sensul cuvintelor pe care le-a auzit și le-a înțeles vag. Într-un fel, noi nu putem fi stăpânii limbii niciodată, pentru că nu putem noi, ca indivizi, să o influențăm decisiv. În același timp, putem fi stăpâni *pe bucățița noastră de competență lingvistică*.

Concepția despre vorbire ca act este foarte veche. Pentru a înțelege acest lucru nu e nevoie să ne gândim la ritualurile magice, ci doar la o tradiție îndeajuns de documentată din filosofia greacă, ce concepe limbajul ca pe un suport pentru o anumită forță vitală. Platon definește vorbirea (logos) drept „curentul care pleacă din suflet și trece prin gura care îl rostește”. Această tradiție acordă un rol însemnat oralității în detrimentul scriiturii, un rol pe care îl putem descoperi de pildă în *Scrisoarea a șaptea* a lui Platon, după care filosofia nu poate fi cu adevărat învățată decât printr-o comunicare orală. Filosofia nu transmite conținuturi care ar putea fi desprinse de această învățătură orală, ci constă numai într-o meditație dialectică (în dublul sens al acestui cuvânt, de reflecție dialogică și nedogmatică) asupra marilor teme ale vieții morale. Astfel, J. L. Austin revine într-o manieră riguroasă, scientistă, asupra unor afirmații mai vechi, potrivit cărora vorbirea este un act ritualic, iar rostirea are o valoare acțională, aptă să influențeze stările de lucruri ale realității. Ei aveau convingerea că limbajul posedă o energie secretă, de proveniență magică, astfel încât cine controlează vorbirea controlează și realitatea. Austin, la rândul său, își reprezintă limbajul ca pe o acțiune, în măsura în care locutorul procedează teleologic: orice enunț al său vizează o țintă, iar scopul este invariabil orientat către modificarea/ameliorarea unei stări de lucruri din lumea reală. Vorbesc, deci influențez realitatea, atunci când nu o creez de-a dreptul – iată axioma austiniană [3]. Axiomă care poate fi inversată fără a-i știrbi semnificația de bază: vorbesc fiind influențat de realitatea ambientală.

Revenind la vorbirea cultă, trebuie să amintim și faptul că, studiind vorbirea cultă și fiind preocupat

de modalitățile de constituire, funcționare, prezervare și continua edificare a acesteia, prin acomodarea la realitatea limbii, a gândirii și a societății, Quintilian identifica patru caracteristici ale aspectului cult: *consuetudo* (Obișnuința), *ratio* (Rațiunea), *auctoritas* (Autoritatea), *vetustas* (Experiența). Din relațiile de colaborare dintre acestea se ivesc dominantele de conduită ale vorbitorului cult. Obișnuința, susținea Quintilian, este cel mai sigur magistrul al vorbirii, vorbirea trebuind să servească obișnuința și cuviința. Vorbitorul cult se mai supune autorității uzului, precum și acomodărilor la cerințele realității, reflectate prin uz.

Altfel spus, vorbirea este furnizorul de material și de posibilități, rațiunea este factorul modelator prin care instrumentul numit aspect cult se edifică sub imperiul anumitor principii, care armonizează spiritual limba cu nevoile de exprimare superioară, iar obișnuința are rolul de a asuma, a fixa și a prezerva ceea ce uzul astfel creat reține și conține. Vorbitorul instruit se preocupă de îngrijirea și cultivarea limbii, transfigurată în formele instrumentului superior de comunicare. *Ratio* este coordonatorul suprem, elementul ce are în vedere principiile pe care se edifică norma, adecvarea tuturor factorilor la realitatea cerută de instrument, buna funcționare a întregului ansamblu [10].

Astfel stând lucrurile, este cazul să revenim la rolul pe care limba îl joacă în societate și invers, rolul societății în dezvoltarea limbajului verbal. Limba este mai mult decât un mijloc de vorbire și de socializare a ființelor umane. Limba dă expresie modului nostru de a vedea lumea, concepțiilor noastre despre lumea înconjurătoare. Ea influențează și structurează modul în care percepem lumea, teorie formulată de antropologi. Atât vocabularul cât și structura gramaticală a unei limbi determină concepțiile despre lume și viață ale membrilor unei societăți, le dirijează atenția către anumite aspecte ale vieții. Limba ne determină și ne ajută să gândim într-un anumit fel, să ne concentrăm asupra anumitor dimensiuni ale existenței. De asemenea, limba se modifică în funcție de schimbările sociale.

Așadar, cultura verbală se referă la normele care structurează comportamentele verbale în diversele circumstanțe de vorbire. Aceste norme reprezintă ceea ce societatea așteaptă de la vorbitorii limbii, modurile de acțiune verbală aprobate și apreciate de societate. Însă existența sistemului normativ verbal nu garantează ca așteptările societății vor fi în toate cazurile îndeplinite, ca în societate să se manifeste doar comportamente verbale dezirabile. Deși majoritatea membrilor societății subscriu la diferite norme verbale, le înțeleg necesitatea, importanța, totuși în multe cazuri nu le respectă. Cultura verbală oferă șansa de a alege între

mai multe alternative verbale, întrucât limba nu poate exista în afara acestei opțiuni. Cultura verbală ne oferă posibilitatea de a comunica confortabil și eficient.

Am expus pe scurt aici aceste gânduri, în speranța că ele dau o idee despre unul din drumurile ce pot fi urmate în vederea realizării demersului educațional care să țină seama de supla legătură între aceste două ipostaze – *realitatea și vorbirea* – dat fiind că, după cum am încercat să arătăm, problemele formării vorbitorului cult se dovedesc a fi direct legate de cele ale realității înconjurătoare – realitatea ambientală socială, economică, administrativă, educațională, personală etc. Problematika formării vorbitorului cult dependentă de realitatea ambientală fiind expusă analitic mai sus, putem conchide drept esențiale pentru educația lingvistică următoarele idei strategice ca referențial pentru liniile de acțiune formativă:

- *Calitatea vorbirii culte* este dependentă de *relațiile dintre persoane de calitate*, ca purtătoare ale stralucirii ambientale relaționale;

- Mediul ambiental verbal sănătos generează o vorbire cultă și un comportament verbal sănătos, fapt ce conduce la eficientizarea educației lingvistice, iar, în final, la eficientizarea educației ca fenomen socio-cultural;

- Ipotezele competenței verbale, *competența elocutională*, constituită din normele vorbirii în general, care trimit la caracterul *coerent* al vorbirii, asigurând *congruența vorbirii* (a ști să vorbești în general), *competența idiomatică*, care asigură *corectitudinea* vorbirii (a ști o limbă) și *competența expresivă*, care privește gradul de *adecvare* a vorbirii la o anumită situație (a ști să construiești acte verbale), urmează să fie angajate în procesul educațional atunci când avem în obiectiv formarea vorbitorului cult al limbii;

- Principala valoare la care aspiră limbajul, iar prin limbaj aspiră și omul, este *adecvarea la realitate*. Indiferent de teoriile despre originea limbajului, putem spune că alcătuirea limbilor, modul lor de funcționare are ca finalitate definitorie *să le permită vorbitorilor* un comentariu corect al „decorului” și al evenimentelor ce alcătuiesc, în jurul nostru, *spectacolul lumii*;

- Capacitatea verbală a subiectului este limitată de propria experiență cognitivă, ea însăși dependentă de *ontogeneza* (potențialul neurofiziologic al vorbitorului) și *filogeneza* (contextul lingvistic care îl formează ca vorbitor), de aceea vorbitorul, intrând în contact cu realitatea, realizează doar o reflectare parțial obiectivă a acesteia. Limba, în aspect educațional, ca mijloc de vorbire, trebuie și ea considerată din perspectiva ace-

tei duble motivații care reunește, la nivelul subiectului vorbitor, practica personală cu celelalte practici: socială, educațională, reflexivă, economică, culturală etc.;

- Norma pentru elevul vorbitor poate fi considerată un compromis între *teoria uzului limbii și uzul limbii* ca atare. Norma verbală se „îmbogățește” astfel cu o *dimensiune afectivă*, admițând intervenția *factorilor de mediu* pentru a o menține sau schimba. Orice locutor procedează teleologic: orice enunț al său vizează o țintă, iar scopul este invariabil orientat către modificarea/ameliorarea unei stări de lucruri din lumea reală. *Vorbesc*, deci influențez realitatea, atunci când nu o creez de-a dreptul sau *vorbesc* fiind influențat de realitatea ambientală;

- Existența sistemului normativ verbal nu garantează ca așteptările societății să fie în toate cazurile îndeplinite, ca în societate să se manifeste doar comportamente verbale dezirabile. Deși majoritatea membrilor societății subscriu la diferite norme verbale, le înțeleg necesitatea, importanța, totuși în multe cazuri nu le respectă. Cultura verbală oferă șansa de a alege între mai multe alternative verbale, or, limba nu poate exista în afara acestei opțiuni. Cultura verbală ne oferă posibilitatea de a comunica confortabil și eficient.

BIBLIOGRAFIE

1. Vlașin I. Competența: participarea de calitate la îndemâna oricui. Alba-Iulia: Unirea, 2013.
2. Păduraru C. Eugen Coșeriu. Contribuții la pragmatika lingvistică. Iași: Lumen, 2009. 135 p.
3. Austin J. L. Cum să faci lucruri cu vorbe. Pitești: Paralela 45, 2005. 160 p.
4. Coșeriu E. Prelegeri și conferințe (1992–1993). Iași: Institutul de Filologie Român „A. Philippide”, 1994. 192 p.
5. Munteanu C. Despre competența lingvistică. De la filosofie la didactica limbii române. În: Limba română, nr. 1-2, 2016.
6. Coja I. Cunoașterea idiomatică și cunoașterea științifică (marginalii la Wittgenstein), 2008, 32 paragrafe. Ioncga. Ro/cunoastere – dogmatica – si – cunoastere
7. Wittgenstein L. Tractatus logico-philosophicus. București: Humanitas, 2012. 209 p.
8. Peat F.D. De la certitudine la incertitudine. Istoria științei și a ideilor în secolul al XX-lea. 2011. Cap. IV. Limbajul. www.Scientia. Ro/fizica/99 – de – la – certitudine – la – incertitudine
9. Zafu R. Noua limbă a românilor. www.gandul.info/interviurile – gandul/ noua – limba – a – romanilor. 6 p.
10. Gafton Al., Principiul diacronic în edificarea normei literare. În: Colocviul „Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze”. București, 2010, 9 p. media.lit.uaic.ro / gafton /criteriuldiacronic.pdf